

Jonáš 1,4-16

1.

K Jonášovi se „stalo slovo Hospodinovo“, byl povolán k prorocké službě, vyslán volat proti asyrské metropoli Ninive“varovné Boží slovo. Hospodinův prorok však nechce hrát roli Kasandry, bere nohy na ramena a prchá pryč od Ninive i od Hospodina.

2.

Nejprve, jak už to bývá, se Jonášovi na útěku daří. Z Jafy odplouvá loď do Taršíše, ač tam lodě pluly zřídka (1. Královská 10,22). Brzy se přesvědčí o tom, že Hospodinovu zraku člověk neunikne tím, že nasedne na loď do nějaké tramtárie. Pán Bůh svého proroka hned tak nepustí ze služby, nad církví na útěku prostě nemávne rukou. Neodepsal ani *antiproroka*, *antimisionáře*, *pseudotheologa* Jonáše. Při vši tisícové pravdivosti známých Ježíšových slov o tom, že „Bůh může Abrahamovi vzbudit děti z kamení“ (Matouš 3,9), bychom neměli mít vůči nekřesťanským křesťanům kolem sebe méně naděje, než kolik jí měl Pán Bůh vůči Jonášovi.

Připomene se svému proroku velikou *mořskou bouří*. Při dnešní námořní technice lodě ztroskotávají opravdu výjimečně a představa nás suchozemců o moři se omezuje na laskavé šplouchající vlnky někde na chorvatské pláži. Thalatta, talatta! Pro starověkého Orientálce, jak jste jistě slyšeli od našich staro- i novozákoníků, bylo moře sídlem protibožských sil. Oddělením souše od moře vznikl spořádaný svět (Genesis 1,) a nový Jeruzalém je charakterizován jako město, v němž již nebude žádné moře (Zjevení 21). Ono odhazování přítěže, o němž v našem textu čteme, tedy nebude pouhé zbavování se postradatelné zátěže, běžná lodní praktika, bude to zřejmě také praktika náboženská, totiž oběť, pokus to moře usmířit. Loď se zmítá na rozbouřených vlnách, každou chvíli jí hrozí ztroskotání a lodníky jímá strach. „*Báli se a úpěli každý ke svému bohu.*“ Tak tohle známe. Zoufalé modlitby v bezvýchodných situacích, často jen nesmyslné nebo dokonce neartikulované výkřiky adresované nebi, které se kdekomu dosud jevilo jako prázdné a náhle se nám zdá, že je rozhněvané. Nejedno zapřísáhlý ateista už v takovýchhle chvílích padl na kolena a sliboval Bohu hory doly. Uprostřed katastrof a neštěstí se lidé nejednou obrazejí o pomoc k Bohu, který jim předtím nestál za jediné dobré slovo anebo dokonce stál za dost slov nedobrych. Zpravidla však vše končí stejně banálně, jak banálně to začalo. Když se „prosba vyplní“, tj. když to dopadne dobře, lidé na chvíle úzkosti brzy zapomenou a brzy začnou všechny zásluhy za změnu k lepšímu připisovat sobě, nebo „nebe neodpovídá“, tj. když to dopadne špatně, ozvou se na adresu Boží nadávky a kletby údajně zrazených a podvedených modlitebníků, který prý nebe zůstalo dlužno odpověď a kteří mu ovšem nikdy nezapomenou, že se sami tak zapomněli, tak ponížili; přece vždycky věděli, že náboženství není k ničemu. Myslím, že podstatnější než to, nad čím někteří křesťané rádi apologeticky jásají, totiž že se pohané vůbec modlí, je to, ke komu se vlastně modlí. Každý *ke svému bohu!* Nechci se tu teď pouštět do religionistických úvah, neřkuli do theologie náboženství – víte, že to není moje silná stránka. Jen připomenu, s jakými až výsměšně satirickými šlehy stíhali starozákonní proroci vyznavače všemožných bálů, z nichž je jeden bezmocnější než druhý. A oni ti v nouzi se modlíci taky-křesťané jsou přechasto takovými baalisty, kteří se modlí právě jen ke *svému* bohu. K bohu svého náboženství, nebo k bohu podle svého obrazu? Náboženský pluralismus, nebo náboženská projekce? John Hick, nebo Ludwig Feuerbach?

Snad jediný, kdo se nemodlí, je Jonáš. „*Ale Jonáš sestoupil do podpalubí, ulehl a tvrdě usnul.*“ Úžasné! Výborně. Loďka tohoto světa se zmítá v bouřích, lodníci se – jak kdo umí, každý po svém, ale přece – modlí, a církevníci spí. Vlastně by nás Jonášův spánek neměl překvapovat, je v logice útěku: když mohl ve chvíli, kdy jde ninivským o život, nechat Ninive

Ninivem, ať se jen prohřeší a dohřeší až k údělu Sodomy, proč by nemohl spát teď, když se vlny třítí o palubu a loď může co chvíli klesnout ke dnu? Těžko říci, co znamená jeho spánek: další stanici na jeho útěku? nebo prostě jen únavu? Lze snad před Bohem utéci do spánku? do snu?

Zburcovat ho přichází sám *velitel lodi*, kterému neušel podivný cestující, plavící se na sám kraj světa: „*Co je s tebou, ospalče? Vstaň a volej k svému bohu! Snad si nás tvůj bůh povšimne a nezahyneme.*“ Slova pohanského kapitána Jonášovi musejí nepříjemně připomínat jeho situaci na útěku. Podobnými slovy – „*Vstaň a volej!*“ – ho přece povolal do služby sám Hospodin! *Ala ke komu se má Jonáš modlit? K Bohu, před nímž utíká?* Má se obratem přiblížit k tom, před nímž prchá? Ano, na konci minulého kázání jsem citoval z Luthera a z Augustina: že právě to je jediná možnost nás všech. Člověk, který utíká před Bohem, nemá jinou šanci, než utéci se k Bohu. Je dost dobře možné, že to Jonáš ví. Ale stále ještě prchá, stále ještě je na útěku.

Mezitím, co zbožní lidé sedí v ústraní s rukama v kapsách, synové tohoto světa podnikají opatření k záchraně. Jsou ti zbožní opravdu tak „odevzdáni do vůle Boží“, nebo to jsou spíš fatalisté, odevzdaní prostě jen „do vůle osudu“ – který je jejich skutečným bohem? Lodníci mezi sebou losují, aby poznali, „*kvůli komu je postihlo toto neštěstí*“, kdo je tady viník, kdo rozhněval jaké božstvo tak, že prudká bouře nebere konce. „*Losovali tedy a los padl na Jonáše.*“ Ten se má vykázat občanským průkazem: Kdo je? Co je zač? Odkud přichází? Kam směřuje? A hlavně: „*Z které země, z kterého lidu?*“ K jakému náboženství patříš? Jaké uctíváš bohy?

Jonáš se nevyhýbá odpovědi. Vyzná svou víru a přizná svou vinu. „*Jsem Hebrej a bojím se Hospodina, Boha nebes, který učinil moře a pevninu,*“ Volí neobvyklou podobu jména svého národa, snad proto, aby vyznavačsky naznačil svou příslušnost ke „zvláštnímu lidu“, a na vysvětlenou dodává, o jakého boha se jedná: že je to vyvýšený Bůh, který sídlí mimo tento svět, Stvořitel a Pán moře a pevniny (moře je, jak jste si jistě všimli, jmenováno na prvním místě). A dozná, že před tímto Bohem utíká: „*že prchá od Hospodina, sám jim to pověděl.*“

Dobře chápeme, že na lodní posádce padne „*veliká bázeň*“. „*Cos to udělal?*“ Už je jim to jasné: Hospodin, ten neznámý, ale zřejmě mocný Bůh, si i na cizích mořích našel svého neposlušného vyznavače. Asi si to představují po svém: že se dopustil nějaké urážky božstva, rouhání, svatokrádeže, a proto musí utíkat. Ano, až tak daleko může dojít svět ve svém poznání: že za to, jak to se světem vypadá, je vlastně vina církve, a to svou bezbožností. V Česku to ví každý antiklerikální bulvární pisálek: že se naše slova rozcházejí s našimi činy. Takhle řečeno je to samozřejmě myšlenkový zkrat, ale jeho jádro je pravdivé: církev na útěku, do sebe uzavřená, soběstačná církev, která světu odpírá Boží slovo, která by chtěla opravovat samotného Pánaboha, aby to s tím milosrdenstvím náhodou nepřehnal; církev, která světu nepřeje nic dobrého a mnoho zlého a své soudy zaměňuje za Boží soudy – co je to ve skutečnost jiného než církve, která se dopouští blasfémie, sakrilegia, ohavnosti zpuštění na místě svatém? Jonáš sice nevykradl žádnou chrámovou pokladnici, zato však zpronevěřil svěřený poklad Božího slova: *nechal si pro sebe, co bylo určeno jiným.*

Církev se ovšem vyzná a proti podobně pronášeným obviněním se dokáže bránit. Spustí svou starou písničku o zkaženosti člověka a z žalovaného se změní v žalobce: A teď se braň, světě, ty! Ne tak Jonáš! „*Veźměte mě a vrhňte mě do moře, a moře vás nechá na pokoji.*“ Něco jako zástupná oběť? Je to již útěk k Bohu (po doznání viny), nebo je to stále ještě útěk před Bohem (navzdory doznání viny)? Sebeopotrestání, nebo vydání se Božímu trestu? Chce, aby ho našel Hospodin v hlubinách moře, anebo se chce ponořit do spánku, z něhož ho nebude moci vyburcovat žádný z lidí? Žádní ninivští, žádní izraelští, nikdo? Víme jen jedno, že to v církevních dějinách napořád bývá právě obráceně: Kdy církev konečně pochopí, že vůbec není bez viny na tom, jak to na světě vypadá, a že svět, s nímž to jde

s kopce, má dost důvodů, hodit ji jako viníka přes palubu? Kdy se přestane tvářit jako trpitelka, na kterou dopadají rány zlého světa, který zavínil, že se loď potápí? (To byl citát z KARLA BARTHA, KD IV/3,538n)

Námořníci se však zdráhají. „Nejsou jako Jonáš“, nechtějí vzít do ruky soud, přenechávají ho Bohu (který přece není žádným mořským božstvem). Řečeno jazykem kriminalistů: Jonáš má být navrácen Bohu, před nímž utíká, živý. Vědomi si tíhy rozhodnutí, v obavách, aby Hospodina nepohněvali i oni, se *k Němu* – ano, k Němu, ne ke svým bohům – obracejí s prosbou, aby jim nepřičítal za vinu Jonášovu smrt – kdovíjak to všechno je, – *Nestíhej nás za nevinnou krev* – , aby jim dal poznat svou vůli, ano, aby ji sám uskutečnil: „*Ty jsi Hospodin, jak si přeješ, tak učiníš.*“ „*Ty jsi učinil podle své vůle.*“ Teprve potom se odhodlají hodit Jonáše přes palubu. V odpověď na to „*moře přestalo běsnit*“, utišilo se. Na všechny přítomné padne „*veliká bázeň před Hospodinem*“, kterou dotvrdí svými oběťmi a sliby tomuto bohu – Bohu, kterého ještě včera znali nanejvýš z doslechu a jehož moci se nyní sami stali svědky.

3.

První kapitola končí jakousi mezibilancí; lze ji číst jako předběžný odkaz k závěrečnému happyendu. *I antimisionář může mít misijní úspěchy, i prorok na útěku se může stát svědkem Boha, před nímž neutečeme. Amen*